GIRONA CULTURA

«ENTREACTES»

ALICIA KOPF
per Imma Merino

TEXTOS:
IMMA MERINO

FOTOS:
© JÚLIA ECHEVARRÍA, 2016

ALICIA KOPF

Imma Ávalos Marquès (Girona, 1982) va imaginar fa un temps una dona que busca alguna cosa que resulta ser el seu cap. Kopf significa cap en alemany i Alicia és un nom que evoca el meravellós, l'altre costat del mirall, la curiositat, el fet mateix de buscar alguna cosa i de trobar-ne una d'inesperada. A *Germà de gel*, llibre que pot considerar-se la culminació d'un projecte («Articantàrtic») que, incloent exposicions presentades a la sala Joan Prats, La Capella i el Bòlit, posa en relació una recerca sobre els exploradors polars de primers del segle XX amb experiències personals i reflexions sobre la creació artística, pot llegir-se: «Un amic alemany em va dir que Alicia Kopf semblava un nom de jueva emigrada. Em va semblar bé perquè, com els jueus, no em sento a casa enlloc». Alicia Kopf, que també és un personatge que va construint-se, no sembla aliena a l'esperit nòmada, al moviment i a la vulnerabilitat. El cas és que Imma Ávalos va trobar un nom artístic amb el qual, per pudor, vol definir una separació entre la privacitat i el personatge públic, encara que en la mateixa obra pugui semblar que es confonen. Tanmateix, l'excel·lent recepció de *Germà de gel*, que d'entrada va guanyar el premi Documenta de 2015 i que s'ha convertit en un cert fenomen literari reconegut també amb el premi Llibreter, ha sotmès Alicia Kopf a una exposició pública que potser repercuteix en Imma Ávalos, que, havent estudiat primer Belles Arts i després Teoria de la Literatura i Literatura Comparada, aborda la pràctica artística i l'escriptura de manera indestriable.

Tot el que està passant és estrany, però també em fa il·lusió. No tant perquè es parli de mi, sinó perquè es parla de la meva obra i percebo que aquesta continua en la lectura que d'altres en fan. A part de fer visible *Germà de gel* als mitjans, valoro haver mantingut converses amb crítics i periodistes que han fet lectures atentes i que, entrevistant-me, m'han donat altres perspectives del llibre i me n'han fet veure coses diferents. Això, de fet, també em passa amb persones que m'escriuen i que em fan arribar les seves impressions i com s'han sentit interpel·lades, de manera que l'obra es vivifica en aquest intercanvi d'imaginaris.

A *Germà de gel*, escrivint-lo, a més, en primera persona, aportes indicis pels quals es pot suposar que parles d'experiències pròpies, que són relatives a la condició d'artista (amb les seves exigències i la seva precarietat) i al procés d'investigació que ha dut a l'escriptura del llibre: fas visibles, per així dir-ho, els materials amb què s'ha construït; però també les vivències amoroses, les relacions familiars i amistoses. Tanmateix, escriure sobre un mateix és transformar la pròpia experiència i, per tant, ficcionar-se.

Certament. Escriure és ficció i, per tant, ficcionar-se. Crec que el caràcter del llibre, la seva forma, fa evident que no he escrit una autobiografia. Però com que

parlo d'algunes experiències personals, encara que reconvertides en relat i metàfora, m'ha semblat honest escriure des del jo i, per tant, utilitzar la primera persona. Jo, de fet, ho defineixo com una autoficció. En fi, són conceptes problemàtics, però crec que, en certa manera, tot autor fa autoficció, de manera més explícita o més implícita. Ho fa encara que no parli de res que hagi viscut. Sempre es parteix d'una inquietud personal.

Allò revelador és que parlant dels exploradors polars ho fas d'alguna cosa relacionada amb tu mateixa. Però a la vegada també explores altres mons i els fas presents en la seva alteritat.

El cas és que aquests exploradors m'han ajudat a pensar sobre la condició de l'artista. Per què van aventurar-se en terres gelades, quan no hi havia maquinària per afrontar-ho, exposant-se al perill, al no-res i al fracàs? Per una necessitat de conquesta posada al servei d'interessos patriòtics? Potser sí, però no ho explica tot. Jo em faig preguntes, que sovint són difícils de respondre. Però trobo analogies, que és allò que m'interessa: treballar amb les metàfores, observar semblances inesperades. Com aquells exploradors, els artistes s'obsessionen en alguna cosa sense que potser aconsegueixin arribar enlloc. Per què hi ha persones disposades a un cert sacrifici i a l'aïllament per formalitzar una pràctica artística? Aquesta actitud remet a una ferida interior? Per què aquesta necessitat? No ho dic en un sentit negatiu. Aquesta inquietud fa fer coses que, si no fos per ella, no es farien.

"Escriure és ficció i, per tant, ficcionar-se. Crec que el caràcter del llibre, la seva forma, fa evident que no he escrit una autobiografia"

Suposo que, en el cas de l'artista, es refereix que no faria l'obra. Però se m'acut una altra cosa: si no hagués estat pel projecte, potser no hauria anat a Islàndia. És una manera de dir que no només ha treballat sobre experiències viscudes, sinó que n'ha viscut de noves.

És clar. I en el cas del viatge a Islàndia, va ser molt important. Tot viatge té una cosa d'iniciàtica. Tot i que, més que iniciar res, en aquest cas més aviat va tancar: no sé fins a quin punt jo mateixa ho sabia, però havia d'anar a Islàndia per cloure el projecte. Va ser una experiència de retrobament i de neteja; em va ajudar a desfer plaques de gel dins meu. Havia fet molta feina de documentació, però necessitava tocar la matèria. Ho vaig fer plenament a Islàndia, on hi ha molta aigua, moltes glaceres, però també moltes cascades. La congelació du a la descongelació. Això és alliberador, com ho és una cascada. De fet, el llibre és com una cascada. O potser puc dir que comença congelat i després es va descongelant. La descongelació és moviment. I això em fa pensar que l'impuls del moviment és el desig, que és sobre el que ara vull treballar. Així que puc dir que, després d'un projecte llibre blanc, el pròxim serà vermell.

En relació amb el que hem parlat fins ara, com per fer-ne una recapitulació, em ve al cap una de les frases que tinc anotades del llibre: «Ens llegim a nosaltres, quan llegim els altres? És dins o davant que mirem quan escrivim?» Més endavant, cita el Casanova (Vicenç Altaió) d'*Història de la meva mort*, d'Albert Serra: «L'escriptura no és dins, és davant teu». Tot seguit, ho llegeixo, s'hi afegeix que tal afirmació ens pot portar en dues direccions: «l'escriptura com a diàleg amb el món i no com a eina d'introspecció o, en un segon sentir que no es contradictori amb el primer,

l'escriptura com a pura forma materialitzada en el text, mer llenguatge». Tanmateix, diria que no li acabes de donar la raó al Casanova d'Altaió/Serra: que la teva idea és que l'escriptura (o l'art) tant és dins com al davant.

Certament, crec que és una cosa i l'altra. Ve de dins, però no acaba de ser fins que no ho tens al davant. Ho has de tenir davant. Ara bé, si no tens res a dir des de dins no sé si pots fer res amb el que hi ha davant. Però no en fas prou amb el de dins, amb tu mateix i amb els teus sentiments: t'has d'alimentar amb el de fora teu i treballar-ho. L'escriptura és un diàleg amb el món i a la vegada llenguatge: t'has d'enfrontar amb la pàgina en blanc, barallar-te amb la forma per trobar-la. Una novel·la (o una obra artística) és una pregunta que dura molt de temps. Ha de ser així per mantenir la tensió. Aquesta pregunta és un motor i no vol dir que se li hagi de donar una resposta i, encara menys, conclusiva. El treball és per formalitzar-la. De fet, les preguntes que pugui fer-se l'escriptor, l'artista, no són específiques. Són universals. L'artista no està en un altre món. O no hi hauria d'estar. Jo, en tot cas, no hi vull estar. Estic en contra de l'elitisme. Em preocupa el que li pot preocupar a tothom. Estic en diàleg amb el món, amb els altres, amb els enigmes de l'existència. Em plantejo coses per entendre'm a mi mateixa i la gent, el món, que tinc a l'entorn. És fer atenció al propi desig i al dels altres. Per això m'alegra que molts lectors m'hagin dit que es reconeixen en el que he escrit sense que les seves experiències i reflexions no siguin, evidentment, idèntiques a les meves.

El que dius em fa pensar que parlant d'un mateix es parla de l'altre: el jo mai està sol i és únic. Però també que la relació amb l'art i la literatura no és només per reconèixer-nos-hi, sinó per conèixer que no som, que no vivim, potser el que desitgem: l'altre d'un mateix. En tot cas, per exemple, parles de sentiments tan compartits com el de l'amor sense correspondència o viscut d'una manera tan diferent que separa.

Ai, això és una tragèdia: que dues persones no puguin sentir el mateix o, d'altra banda, que encara que s'estimin tinguin uns desigs o unes necessitats tan diverses que fan que no puguin estar juntes. En fi, l'atracció és un misteri i encara més quan és recíproca: l'engranatge del desig no té lògica. Però quan passa, passa, i és emocionant. Ho és que ens pugui embadalir un simple gest de qui t'estimes.

Sóc una entusiasta de *Carol*....

Ho sé. A mi també em sembla una pel·lícula meravellosa.

Hi ha qui m'ha dit: «Però, per què aquestes dues dones s'enamoren? Què hi veu cadascuna en l'altra? No ho sabem, no ens ho expliquen». No sé per què ens ho haurien d'explicar: ni elles mateixes ho saben; és el misteri de l'enamorament. L'important és que cadascuna veu l'altra d'una manera que ningú més veu. De totes maneres, no parles de *Carol*, ni de cap pel·lícula amb una història semblant, sinó de *Carta d'una desconeguda*. Si no recordo malament et refereixes a la novel·la de Stefen Zweig i no a l'adaptació cinematogràfica que va fer-ne Max Ophuls, però, en fi, es tracta de la història d'una dona que s'enamora perdudament i per sempre d'un home que no la veu per molt que se li posi al davant.

D'un home iceberg, com un que també apareix a *Germà de gel*. Per què m'atrauen els icebergs? Visc el romanticisme com una malaltia de la qual m'hauria de curar. I no en parlem més.

Parlem, si vols, del tema de l'autisme, al qual et refereixes d'una manera personal i concreta, però que també pot ser una manera d'abordar la dificultat de la comunicació.

En relació amb aquesta qüestió hi ha molt a comentar. Sí, podem pensar en la incomunicació, però l'autisme existeix per ell mateix com un trastorn que afecta a qui el pateix, però també les persones entorn seu i concretament els familiars, que

viuen condicionades pel fet de conviure amb una persona dependent. A mi se m'ha acusat de ser impúdica per parlar-ne, en relació amb el meu germà i, per tant, la meva pròpia família, però tota persona té dret a parlar de les seves circumstàncies, siguin les que siguin, no veig perquè els familiars dels dependents han de callar més. El que puc dir és que aquest llibre ha exercit una catarsi familiar molt positiva. Tot està ficcionat, però potser per això mateix ha servit per trencar el gel: parlar costa, però finalment pot ser alliberador. I si el llibre ens ha servit a nosaltres, per què no pot servir a d'altres? És pel mateix tractament ficcionat, literari, metafòric que no només és una catarsi personal. Hi ha moltes persones que m'han fet arribar que parlo d'una situació semblant a la que viuen. A més, m'agraeixen que ho faci visible, que exposi la problemàtica. O és que no se'n pot parlar, de l'autisme i de com afecta les persones pròximes? Crec que una funció dels artistes és parlar del que, com si fos un tabú, costa de parlar. I, com sempre, és qüestió de trobar la forma.

En relació amb aquest tema, hi ha l'actitud de la mare, la cura assumida per les dones. Ara penso que el llibre comença parlant d'una èpica masculina, encara que sigui la d'uns exploradors que no van ser aliens al fracàs, però hi va apareixent una èpica femenina: també un desplaçament dels espais exteriors cap els interiors. De fet, una èpica que potser és el contrari de l'èpica.

Sí, és així, el llibre fa aquest desplaçament intencionadament: busco una èpica femenina. Només he trobat un referent èpic femení familiar i és el de la mare coratge, de la dona heroica capaç d'enfrontar les adversitats i tirar endavant amb tota mena de sacrificis. Però ella esdevé mare coratge perquè hi ha un home absent, eludint responsabilitats. És un model al qual em resisteixo.

He observat que part de les dones de la teva generació assumiu el feminisme sense fer-ne una declaració expressa. Com si ja tinguéssiu incorporat ser feministes com una manera de mirar i repensar-ho tot plegat.

Crec que és una mirada i una manera de pensar el món necessària i de la qual em sento partícip, però el més útil seria treballar des d'una nova sensibilitat amb la qual crear noves formes de vida. Hi ha molt per fer encara i més si tenim present que moltes dones són les grans transmissores del sistema patriarcal. És una tasca que ens ateny a totes i tots fer que hi hagi igualtat d'oportunitats i que els rols es puguin definir segons les necessitats de cada persona, no segons el gènere amb què un ha nascut.

També he observat que en el que fas s'hi reflecteix una consciència social i de pertànyer a una classe treballadora, una reflexió sobre la funció social de l'art.

Em sembla inevitable, venint d'on vinc.

Bé, no hem parlat de Girona.

Girona és d'on sóc, d'on vaig haver de marxar per créixer i on cada vegada m'agrada més tornar. Hi ha la meva família i continuo sentint que hi tinc casa meva. Valoro molt de Girona que tingui centres que afavoreixen l'accés a la Cultura posant-la a l'abast de tothom. Hi ha biblioteques excel·lents, hi ha La Mercè, amb els cursos de formació artística i s'ha de dir que molt bones escoles públiques, a les quals van alumnes de diverses classes socials. Crec que a Girona hi ha més barreja social que, posem per cas, Barcelona. No sé si això ha canviat, però jo almenys tinc aquesta experiència. Vaig anar a una escola pública i els millors amics que hi vaig fer són fills de metges. Me'n vaig aprofitar perquè a casa seva hi havia molts de llibres i moltes pel·lícules sense trobar cap impediment per accedir-hi.

Fa poques dècades que els fills de les classes populars d'aquest país vam accedir a la universitat pública, on ens barrejàvem amb els d'altres classes socials. Ara els fills dels rics van a escoles i universitats privades, a més de tenir les seves

sortides laborals. Això mentre la universitat pública és més cara, amb les seves conseqüències. El cas és que d'aquestes universitats públiques n'ha sortit gent molt ben formada a la qual es condemna a la precarietat o a marxar a un altre país. És com a mínim una llarga generació, a l'entorn de la trentena, de la qual tu formes part i en parles.

La meva generació, certament, sembla condemnada a una gran inestabilitat laboral i, per tant, a la precarietat. Podem queixar-nos que generacions precedents ho han tingut més fàcil i que ocupen llocs de treball que a nosaltres ens resulten inaccessibles. Però potser només uns quants ho han tingut fàcil. D'altres han de treballar molt per sobreviure i alguns s'han quedat sense feina. Si pensem en el món cultural i l'artístic, ho han tingut més fàcil abans? Potser uns quants sí. Però no deu ser per res que s'hagi de rescatar escriptors i artistes en situacions extremes. Si haguessin tingut reconeixement abans, potser s'hauria evitat molt de patiment. Però en aquest país costa reconèixer el talent. I té a veure amb el fet que no es reconeix la importància de la Cultura i de l'Art, com a part imprescindible de la formació de la persona, i per tant com a àmbits integrants de l'educació, i no pas com un accessori.

Jo sóc de les que creu que ajuden a viure. En el teu cas, que n'exerceixes la pràctica, dius que ho fas per necessitat: que escriure és una malaltia que salva.

És com un virus que has de cultivar. Si no el cultives, et pot amargar molt. Si et queda a dins, et pot enverinar. Si el treballes, et pot fer florir, és una potencialitat que requereix treball constant.

No vull acabar sense dir-te que he gaudit molt llegint *Germà de gel*, que flueix amb lleugeresa, però té molts corrents subterranis.

Que bé. Jo, en tot cas, m'he imposat unes quantes coses: no parlar del que no sé. No explicar massa les situacions. Fer servir un llenguatge transparent i, per tant, escriure amb claredat. No caure en el formalisme perquè la paraula està al servei d'una altra cosa.

"L'artista no està en un altre món. O no hi hauria d'estar. Jo, en tot cas, no hi vull estar. Estic en contra de l'elitisme"

“En aquest país costa reconèixer el talent. I té a veure amb el fet que no es reconeix la importància de la Cultura i de l’Art”